

بررسی عصمت از نظر شیخ صدوق و علامه طباطبایی

دکتر مرتضی عرفانی^۱، مراد شمس الدینی^۲

^۱استاد یار گروه فلسفه و حکمت اسلامی دانشگاه سیستان و بلوچستان، m.erfni@theo.usb.ac.ir
^۲دانشجوی کارشناسی ارشد فلسفه و کلام اسلامی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، mshamsoldin@chmail.ir

چکیده

متکلمان امامیه در زمینه اعتقاد به عصمت، به دو دسته قائلین به عصمت مطلق و قائلین به عصمت محدود و مقید (غیر مطلق) تقسیم می شوند. این پژوهش بر اساس روش کتابخانه ای و شیوه ی توصیفی و تحلیلی دو تن از متکلمان و برجستگان مذهب امامیه بنام های شیخ صدوق و علامه طباطبایی که یکی از متقدمین و دیگری از متاخرین و هر دو از طرفداران عصمت محدود انبیاء می باشند را انتخاب کرده، که هر دو با دلایل عقلی و نقلی عصمت را محدود به دریافت و ابلاغ و عمل به وحی نموده اند. شیخ صدوق گناهان صغیره قبل از بعثت و اشتباه در امور عادی را برای پیامبران جایز دانسته اند، علامه طباطبایی هم در جایی که از مراتب قلمرو عصمت بحث کرده است، دایره شمول عصمت را دریافت، ابلاغ و عمل دانسته است و همچنین قائل به اشتباه و خطا و نسیان در غیر از قلمرو عصمت برای پیامبران می باشد. البته درباره نسبت دادن خطا و نسیان برای رسول اکرم نوعی ابهام در عبارات وی وجود دارد.

واژه های کلیدی

شیخ صدوق، علامه طباطبایی، عصمت، خطا، سهو انبئی

مقدمه

اعتقاد به عصمت پیامبران، به طور کلی از مهم ترین باورها و اعتقادات دینی هر فرد مسلمان به شمار می آید، تا جایی که اگر فرد به عصمت پیامبران اعتقاد نداشته باشد، بحث نبوت که یکی از ارکان اصلی هردینی به حساب می آید پوچ و بی معنا خواهد بود، و بر این اساس خداشناسی و معاد هم معنا و مفهوم خود را از دست می دهند و نتیجه ی آن چیزی جز کفر و بی دینی نخواهد بود. ولی در دامنه تفسیر، معانی و مراتب آن، نه تنها در بین فرق مسلمان بلکه در بین متکلمان امامیه هم که بیشترین حد عصمت را برای پیامبران قائل اند، اختلافات قابل توجهی وجود دارد. این اختلافات در بین متکلمان امامیه تاجایی است که متکلمان این مذهب را در طول تاریخ علم کلام، به دو دسته معتقدان به عصمت مطلق و معتقدان به عصمت محدود و مقید (غیر مطلق)، در مقابل هم قرار داده است. معتقدان به عصمت مطلق بر این عقیده اند که، پیامبران از هرگونه

گناه، چه صغیره و چه کبیره و هر نوع اشتباهی، چه به صورت عمدی و چه به صورت سهوی، هم در قول و هم در عمل، از اول عمر تا آخر عمر شان معصوم هستند. از جمله معتقدان نامی و سرشناس این دیدگاه علامه حلی است. وی در کتاب الالفین پیامبر را در همه احوال معصوم دانسته است. «...عصمة النبی لطف فی جمیع أحواله...» [۱] در مقابل این دیدگاه معتقدان به عصمت محدود و مقید (غیر مطلق) قرار دارند که بر این عقیده اند که پیامبر ان تنها در قلمرو رسالت، یعنی دریافت، ابلاغ و عمل به وحی معصوم اند. از چهره نامی و سرشناس این عقیده شیخ صدوق است. ایشان در عیون اخبار الرضا حدیثی را از امام رضا (ع) آورده است که گناه حضرت آدم را از گناهان صغیره قبل از بعثت می داند و بر این عقیده است که این نوع گناهان بر پیامبران قبل از نبوت جایز است. [۲] همچنین وی در کتاب من لایحضره الفقیه نه تنها سهو و فراموشی و خواب رفتن را که از امور عادی هستند برای پیامبر اکرم (ص) جایز دانسته، بلکه بر این عقیده است که مشیت و اراده خداوند بر این بوده است تا او از خواب بیدار نشود و آن را نشانه ی بندگی و این که مردم او را خدا به حساب نیاورند می داند.

در باره عصمت و علی خصوص عصمت از نظر شیخ صدوق و علامه طباطبایی کتب و مقالاتی نوشته شده است ولی علامه را از طرفداران عصمت مطلق به شمار آورده اند و بر این عقیده اند که تنها شیخ صدوق و استادش مخالف عصمت مطلق هستند، ولی ما در این نوشته از آن جهت دوتن از اندیشمندان بزرگ امامیه انتخاب کرده ایم که با اندک تفاوتی نظرشان در زمینه عصمت یکی است. و این بر خلاف تصور رایج است که فقط شیخ صدوق و استادش این ولید از مخالفان عصمت مطلق به شمار آورده اند، علامه طباطبایی نیز دامنه عصمت را محدود به قلمرو رسالت نموده، و به نحوی سهو انبئی را برای پیامبر جایز دانسته است. بنابراین علامه نیز از مخالفان عصمت مطلق به شمار می آید، البته ناگفته نماند که فقط این دو شخصیت نیستند که قائل به عدم عصمت مطلق، و سهو انبئی می باشند، بلکه متکلمان زیادی بر این عقیده اند ولی ما در اینجا به نمایندگی از این عقیده به دوتن که یکی از متقدمان و دیگری از متاخران است، خواهیم پرداخت.